

ki, s megbízták az amadzseji és a herlói egyházközségek ellátásával is.¹ 1668-ban Vito Piluzzi da Vignanello beszámolt 90 katolikus lakosáról és arról, hogy templomának semmije sincs.² A már említett Berkuce misszionárius 1678-ban azt írta, hogy Amadzsej kis fatemplomában Rossi szolgált. A városban és környékén 100-nál több katolikus élt. A pestis következtében majdnem teljesen kihaltak.³ 1682-ben Piluzzi jelentésében már csak két katolikus ház volt a fatemplom mellett.⁴

Nagypatak (Valea Mare)

Majdnem szintiszta magyar falu Nagypatak, ahol Weigand Gusztáv német nyelvészprofesszor is megjegyezte a 20. század elején, hogy a magyar nyelv ismerete nélkül nem tudott boldogulni, mert a lakosság jó része a román nyelvet nagyon gyengén vagy egyáltalán nem beszéli. Domokos Pál Péter is nagy magyar faluként mutatta be 1932-ben.

A Szeret jobb partján, annak jobb oldali mellékpatakja, a Nagy patak völgyében terül el, a Mezőségnek is nevezett termékeny Szeret menti lapályon, a völgyfő közelében, Bákótól 6 kilométerre délre. Négy részből áll: Alszeg, Felszeg, Szőlópatak (Valea Dragă) és Hegyoldal (Costiță). A legutóbbi közigazgatási reform alkalmával megszüntették mint önálló települést, és megint Forrófalvához csatolták.

Régen a Nagy patak torkolata közelében egyetlen falu volt Forrófalvával a mostani temető körül. A katolikusok menekülése idején, 1682–1750 között, amikor gyakran kellett elhagyniuk otthonukat, azok a falvak, amelyek a hadak Lengyelország felé vonulásának az útvonalába estek, elnéptelenedtek. A forrófalviak nem hagyták el falujukát, csak szélsőséges esetekben rejtőztek el az erdők sűrűjében. Bebizonyosodott azonban, hogy a falu nem kell a Nagy Út mellett legyen, így a forrófalviak a Nagy patak jobb oldalán telepedtek le fen-

¹ MCSM Okmánytár. 1989. 252.

² Uo. 1989. 594.

³ Uo. II. 679.

⁴ *Călători străini despre țările române*. VII. 1980. 106.

nebb a völgyben, a mai Forrófalva területén. Mások a Nagy völgy fejében alapítottak új falut. Így két település keletkezett. A régi falu helyén csak a templom és a temető maradt – mindkét falu közös temetője.¹

Meg kell említsük a Csicsola nevű búcsújáráhelyet. A hagyomány szerint egy pestisjárvány halottait temették ide. A búcsút köszönetként szervezték, hálából, hogy csodálatos események hatására megszabadultak a pestistől.² A Pojana nevű tisztás – a búcsú helyszíne – is egyik tanúja a moldvai katolikusok kegyetlen, mostoha sorsának.

Domokos Pál Péter is megemlítette, hogy az „Uricariul” egyik oklevele szerint Nagypatak lakossága ösfoglaló szabadparasztokból (răzeși, részes) állt.³

A falut először Petrus Bogdan Baksic említette 1641-ben.⁴ 1643-ban Bartolomeo Basetti 12 méter hosszú, 5 méter széles templomáról számolt be.⁵

Carlo Antonio Nigrini a Hitterjesztés Szent Kongregációjának titkárához írt, 1696. január 29-én keltezett levelében településenként összesítette a katolikusokat (bérmáltak és bérmálatlanok). Nagypatak két falurésze is szerepelt: Szőlőspatak (Valea Dragă) és Nagypatak (Vale Mare). Előbbiben 24, utóbbiban 23 családot sorolt fel. A nevek többnyire magyarok, így Nagypatakon Dogma (5 család), Farkas (4), Domocos (3), Bartos (2), Antal, Ciscia, Dávid, Bene, Budu, Margrita, Catrina, Siculus (Székely) (1-1).⁶

A gyakoribb családnevek Bandinus összeírásában Forrófalvánál jelentek meg, amellyel egy falut képezett. Bandinus 80 családot említett, s akkor Forrófalva volt Moldva legnépesebb magyar katolikus faluja. Meg kell még említsük, hogy ezek az összeírások Bernardino Silvestri

¹ Ababei, 2002. 11.

² Uo.

³ Domokos, 1987. 153.

⁴ Ababei, 2002. 11.

⁵ Uo.

⁶ *MCSM Okmánytár.* 1989. II. 742.

1697. június 28-i jelentésének a mellékletében szerepelnek.¹ 1697-ben Nagypatakon 125 katolikus lakos élt.²

A Misszió okmányai közt Nagypatak először, annak a prefektusa Ioan Hrisostomul Dejoannis 1762. április 9-én keltezett beszámolójában szerepelt, ahol „Lunga” néven említették Forrófalvától nyugatra 18 katolikus házzal, illetve 87 hívővel.³ A moldvai katolikus templomok állapotáról készült névtelen jelentésben, amelyet 1776-ban készíthettek két összetevő részét említették meg, „Valea Dragă”-t és „Valea Mare”-t, mindkettőben 250-250 katolikus lélekkel.⁴

Petru Rafael Arduini, Moldva apostoli vizitátora (látogató) 1833. március 8-i beszámolójában arról tudósított, hogy Stanislau Zamoiski plebános egy évig Forrófalván, majd egy évig Nagypatakon szolgált, ahol templomot és paplakot építtetett.⁵ Egy későbbi, 1858. évi jelentésből, amelyet egy másik vizitátor, Iosif Tomassi készített, megtudjuk, hogy Nagypatak templomát 1832-ben fából építették.⁶

A magyar utazók közül Zöld Péter mint Forrófalva fiókegyházát említette a 18. század második felében.⁷

Jerney János a 19. század közepén már 1500 lakosú nagyközségként említette, amelynek lakói tiszta csángómagyarok. Szentlélek tiszteletére szentelt temploma és a régi temetőjében Szent Mártonnak szentelt kápolnája volt. A Szeretre néző domboldalon és annak a lábánál fekszik a Nagy patak nevű csermelynél.⁸ Régi temetőjében 1502-es, 1540-es, 1580-as és 1592-es évszámokkal ellátott köemlékek voltak.⁹ Ezeket Domokos Pál Péter már nem találta meg.

Kovács Ferenc 1857-ből származó adatai szerint már önálló plebánia volt 1426 katolikus lakossal.¹⁰

¹ Uo. 734.

² Uo. 132.

³ Gabor, 1996. 284. Forrás: *Diplomatarium Italicum*. I. 209.

⁴ Uo. II. 505.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Pater Zöld, 2002. 55.

⁸ Jerney, 1851. 198.

⁹ Uo. 198.

¹⁰ Kovács, 1870. 50.

A 19. század végén megjelent *Bákó megye földrajzi szótára* 485 házát említette 487 családfővel, illetve 1563 lélekkel, akik közül 17 román, 1529 magyar, 12 izraelita és 5 örmény volt.¹ Foglalkozásuk szerint 1000 földműves, 1 kézműves, 4 kereskedő, 8 szabadfoglalkozású, 39 munkás és 31 szolgáló volt. Ezenkívül volt még 62 csendőr és 40 tartalékos.² Ebből is kiderül, milyen tömeg felügyeletére volt szükség a magyar lakosság fékentartására és megfélemlítésére.

Az 1964. évi földtörvény rendelkezése értelmében kiosztottak 321 falusinak 760 fálcsa (falka) és 29,5 prazsina földet (kb. 1000 ha). Legfontosabb termékei a kukorica és a szőlő voltak. Ez utóbbi 1891-ben 4280 hl fehér bort és 10 hl vörös bort adott. Ezenkívül jelentős gyümölcsösökkel és kaszálókkel rendelkezett. Más terménye a búza, kender, burgonya, zab, árpa és a bab volt. 141 lovat, 679 szarvasmarhát, 693 sertést, 151 kecskét és 321 juhot tartottak, amelyek 514 kg durva gyapjút, 105 kg félfinom gyapjút és 6 kg *cigája* gyapjút termeltek 1891-ben. Akkor már bukovinai örökösök birtoka volt.³ Ugyanis régi lakói ősfoglaló szabadparasztok, rázešek voltak.

Az 1902. évi sematizmus szerint már 1560 katolikus lakosa volt.⁴

Weigand Gusztáv a magyar anyanyelvét legjobban megőrző települések közt említette.⁵

Az 1930. évi népszámlálás alapján 400 lakosából 387 katolikus volt, de őket nem, csupán a Hegyoldal (Costițã) nevű falurész 282 lakosa közül 62 főt írtak be magyar nemzetiségűnek és magyar anyanyelvűnek. Utóbbi közösséget a forrófalvi plebániához, illetve a szárazpataki anyaközséghez sorolták be.⁶

Domokos Pál Péter 1932-ben színmagyar falunak említette. A temetőben nem találta meg a Jerney által említett régi sírköveket, de a fakereszteken sok magyar nevet látott. A temető egy jól gondozott cementsírboltjában a Fodor család őse (nagyapa) nyugszik. A néphagyomány élő történetét közölte Domokos Pál Péter: A Kákováról

¹ Racoviță, 1895. 582.

² Uo.

³ Racoviță, 1895. 383.

⁴ Auner, 1908. 52.

⁵ Domokos, 1987. 127.

⁶ *Moldvai Magyarság*. 2002. XII. 3. sz. 7.; Manuilă, 1938. 537, 32–33; 536, 30–31.

származó Fodor fuvaros volt, aki Galacra szállított árut. Ott véletlenül meghallotta a kocsmában magyarul beszélgető rablókat, akik a forrófalvi erdő egyik fájának az odvában elrejtett mesés kincsekről csevegtek. Fodor az általuk leírt helyet kiválóan ismerte, s lóhalálában hazatért. Megtalálta a kincset, amiből birtokokra tett szert. Bákóban palotát építettek és máig nagyon gazdagok. Fodor jó magyarnak és jó katolikusnak tartotta magát, de sírján román felirat van, s beszélnek, hogy fiai már nem tudnak magyarul.¹

Régi templomát többször renoválták (felújították). 1832-ben épült kőalapú fatemplomát 1920-ban lebontották. 1922–1926 közt kő-tégla templomot építettek toszkán stílusban, külön haranglábbal. Szent Mihály tiszteletére szentelték fel. Ez a templom sok kárt szenvedett az 1944. november 10-i és az 1977. március 4-i földrengésektől, és nagyon megrongálódott.² Nagypatak 1953-ig Forrófalva fiókegyháza volt, azóta önálló plebánia.

Az 1948. évi tanügyi reform alapján bevezették az anyanyelvi magyaroctatást az iskolában. 1951-ben a román iskolában két tanító tanította a magyar nyelvet 366 tanulónak.³

1992-ben 2860 lakosából 2825 volt katolikus. Tánczos Vilmos egyetemi tanár, kutatásai nyomán, 2000-re becsüli a még mindig magyarul beszélők számát.⁴ 2005-ben 850 család, illetve 2557 lélek volt a katolikusok száma.⁵

A román nacionalizmus szolgálatába állt moldvai katolikus egyház ebben a faluban is nagy energiát fordít a romanizáló egyházi rendezvényekre. 1998-ban felépítették a Szeplőtelen Fogantatás Házát. Itt tevékenykednek a „Del Giglio” assisi ferences szerzetes nővérek. 2002-ben Nagypatakon rendezték meg az Ifjúság Napját, amelyen több mint 50 pap és 12 000 hívő katolikus vett részt egész Moldvából.⁶

¹ Domokos, 1987. 206.

² Révai új lexikona. XIV. 2004. 948.

³ Uo.

⁴ Tánczos, 2001. 164.

⁵ Almanahul Presa Bună. 2005. 339.

⁶ Ababei, 2002. 11.

Nagypatak szülötte volt Gherghina Ioan (eredeti nevén Györbíró János) lelkész, aki Gherghina páter néven vált ismeretessé: az 1950-es években Lészpeden volt plebános, magyarul prédikált és gyóntatott. 9 évi börtönbüntetésre és 5 évi kényszermunkára ítélték, e valóban „főbenjáró” bűnéért.

Nagyszolonc (Solonț)

Nagy Szolonc egy hajdan színmagyar falu, amelynek már a 17. században katolikus temploma is volt, de a katolikusok máig csak parányi közösséget alkotnak, s valószínűleg elszigetelt földrajzi helyzetük miatt nagy részük áttérhetett az ortodox hitre. A magyar lakosság számos emléke maradt fenn a faluban.

Nagy Szolonc a Nagy Szolonc patak felső folyásán, a hegyek lábánál, dombok közt fekszik 3 kilométer hosszúságban, Bákótól 46 kilométerre nyugatra, Mojnestől 10 kilométerre északra.

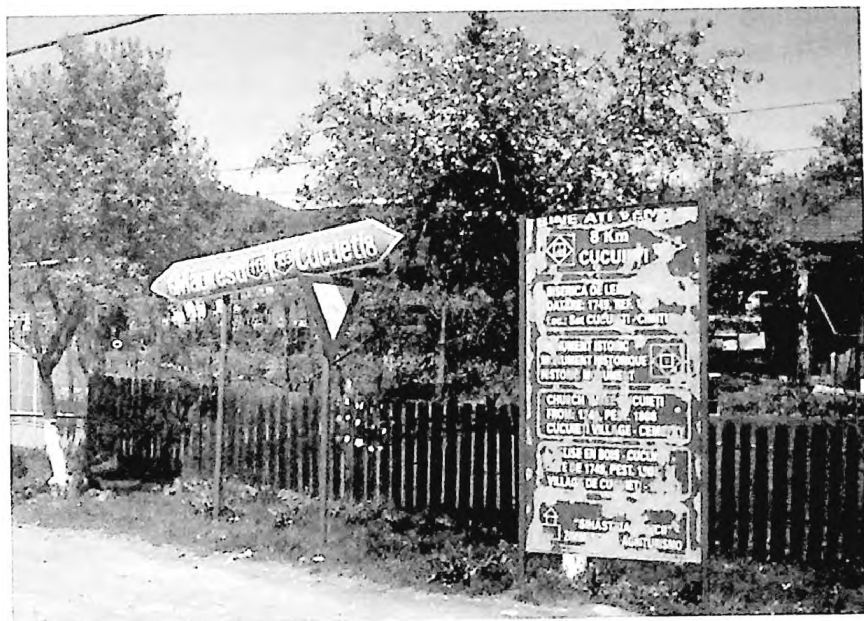
A Gosman hegyek lábainál piemont jellegű (hegylábi) dombok közt települt. A paleogén flis homokkő-mészkö vonulattal és annak törmelékei közt a szub-kárpáti Tázló-Kászon-medencével határos területen jött létre, annak minden természeti kincsében bővelkedve.

A 17. század misszionárius utazói sorra látogatták a moldvai katolikus egyházakat. 1641-ben Diodat Péter írta: A harmadik falut a hegy aljában Nagy Szolonznak hívják, ahol 70 lélek van és 20 gyermek. Magyar nemzetiségűek. Ezeknek nincs sem templomuk, sem miséhez szükséges dolgaik.¹

Marcus Bandinus, moldvai katolikus püspök, marcianopolisi érsek végiglátogatta a katolikus plebániákat és ő is beszámolt azokról. 1647. szeptember 23-án hajnali szürkületkor indult Lukácsfalváról. Alfalutól nyugatra s Lukácsfalvától északra van 2 stádiumnyira nyugat felé. Hatalmas havasok emelkednek, félelemgerjesztő sziklacsúcsokkal. Másfelől meredek, de termékeny dombok környékezik a falut. Csak északon van egy keskeny völgy, melyen kellemesen morajló patak siet alá. A lakosoknak nagy számmal vannak lovaik, marháik, gabonában

¹ In: Domokos, 1987. 318.

bővelkednek. Az itt folyó patakban kövek között, a víz mélyén angolna él. 35 ház van. Ember kicsinnyel együtt 175. Dombon álló kis temploma van, a harang közepes. Van ezüstkehely, misekönyv, stóla, válltakaró, zászlók, oltárfüggöny stb. Diák van, aki kihirdeti az ünnepeket és böjtöket, s ünnepnapokon magyar énekeket zeng a népnek. Itt sohasem láttak püspököt, s hithirdetők sem művelték Krisztus szőlőjét Simon atyán kívül.¹ Bandinus 31 családfő nevét közölte. A családnevek gyakoriságuk sorrendjében a következők voltak: Orbán, Jánó (4-4 család), Lőrinc, Simon, Tankó (3-3), Andró, Botos, Herkul, Kántor, Klára (2-2), Antal, Baróti, Bene, Bodó, Csankó, Demien, Kerekes, Sira, Thamos és Veres (1-1).²

¹ *Codex Bandinus*. In: Domokos, i.m. 374.

² Uo. 440.

Teckány tehát régi magyar katolikus falu volt, amelyet minden be-
számolóban megemlítettek. Egészen a katolikusok nagy exódusáig
(meneküléséig). Ezután sokáig nincsenek katolikusok Szolonczon.

Zöld Péter csikdelnei plebános 1781. január 11-én Batthányi Ignác
püspöknek írt levelében Kalugerpatak fiókegyházai közt említette
Szaloncz néven.¹

Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában is megemlítik Solon-
zu Mare néven: 29 ház volt, 5 családfő, 22 szolgálatra alkalmas sze-
mély, akik 4 ökörfogatot tudtak kiállítani.²

A pusztinai plebánia 1840. évi *Status animarum*ában „Szalanz
Major” néven említik a Damkó birtokon másfél óra távolságra Pusztinától,
templom nélkül és összesen 26 családdal, illetve 118 hívő kato-
likussal. A liturgiát magánháznál celebrálták. Megjegyezték, hogy
az itteni katolikusok erdőkitermelők és fafeldolgozó kisiparosok, a régi
katolikusok utódai.³

Jerney János Szoloncza néven említette, mint Teckány birtokát. A
19. század közepén 25 székely-magyar család, 160 lélek élt a faluban.
Megjegyezte, hogy új temploma a hívek kívánsága szerint Szent Imre
magyar herceg tiszteletére szentelendő fel.⁴

A jászvásári katolikus vikariátus 1857. évi jelentésében 58 katolikus
lakosát említették.⁵

A pusztinai plebánia 1887–1891 közti statisztikai „Nagy Szaloncz”
(Kukujecz) néven említették. Így feltételezik, hogy a katolikusok Ku-
kujeczen éltek tovább.⁶

A 19. század végén megjelent *Bákó megye földrajzi szótár*ában
325 családot, 1271 lakosát említették, és azt, hogy Pruncu bojár
1767-ben ortodox templomot építtetett.⁷ A falu lakói fokozatosan
elrománosodtak, s sokan vallásukat is elhagyták. A falu lakói 56 lovat,
543 szarvasmarhát, 94 sertést és 20 kecskét tartottak. A falu határa-

¹ Péter Zöld, 2002. 55.

² Domokos, i.m. 104.

³ Gabor, 1996. 250–251.

⁴ Jerney, 1851. I. 209.

⁵ Kovács, 1870. 52.

⁶ Gabor, i.m. 251.

⁷ Racovijá, 1895. 515.

ban mészkövet, építőkövet, egy „borvív”-nek nevezett ásványvízforrást, 80 kőolajkutató és 2 vízimalmot említett meg¹

Domokos Pál Péter 1928. évi utazásakor mint Pusztina fiókegyházát említette, ahol 30 magyar család élt.²

Az 1930. évi népszámláláskor már csak 15 katolikus lakosát közölték, akikből 14 magyar származásúnak és 11 magyar anyanyelvűnek vallotta magát.³

A 2002. évi népszámláláskor Szolonc községnek 3904 lakosa volt, nagy részüket, 3877-et románoknak írták be, 1-et magyarnak és 26-ot cigánynak.⁴

Negri (Negri)

A 18. században szabófalvi magyar csángók telepedtek Pojáná (Juráskó Pojánája) faluba. Ebből a faluból rajzottak ki a környező településekre: Meglára, Negribe és a völgy többi településébe, ahol kis, egyre gyarapodó katolikus közösségek alakultak.

Negri a Nagy patak (Mora vagy Szásza) völgyének a központi települése 34 kilométerre Románvásártól délre és 26 kilométerre Bákótól északra. Községközpont falu, amely szomszédos a katolikus magyar csángók által lakott Pojánával.

Természeti környezete a moldvai központi fennsíkhoz tartozik, annak alegysége a balázsfalvi (balusesti) dombvidék, amelynek kristályospala-talapzatára települő neogén (újharmadkori) és negyedkori (quaternár) üledékek képezik az altalajt. Talajai erdei és rendzina-talajok.

Magyar lakóit először a 19. század végén megjelent *Román megye földrajzi szótárában* említették először. 86 ház volt a faluban 85 csa-

¹ Uo.

² Domokos, i.m. 228.

³ *Moldvai Magyarság*. XII. évf. 3. (130.) sz. 7.; Manuilă, 1938. 538, 34–35.

⁴ *Anuarul statistic al Recensământul Populației și al locuințelor* 18. martie 2002. *Anexe populație pe etnie pe județe și localități*. 9.

ládfővel, illetve 320 lakosa volt, akik közül 5 család, illetve 13 fő volt a magyarok száma.¹

Sebestyén Ede volt az első magyar leíró, aki megemlítette mint Prezest fiókegyházát Negresti néven.²

N. Ciocan a *Román megyei katolikus keresztények* című monográfiájában szintén megemlítette. 1903-ban 17 családfő, illetve 55 lélek volt a katolikusok száma. Sem templom, sem katolikus temető nem volt. Prezestre mentek és oda is temetkeztek.³

Az 1930. évi népszámlálás alkalmából 628 lakosából 37-en voltak katolikusok, akik közül 8-an vallották magukat magyar nemzetiségűnek.⁴

2005-ben 23 családra, illetve 61 lélekre nőtt a katolikusok száma, akik a Pojana Negrii plebánia fiókegyházát képezik, mivel az 1968 után levált a prezesti plebániáról.⁵

A település lakóinak fő foglalkozása a földművelés és állattenyésztés. A faluban kereskedelmi és szolgáltatási egységek is vannak.

Németvásár (Târgu Neamț)

Németvásárnak napjainkban csak kis katolikus közössége van, de a történelem folyamán jelentős szerepet játszott Moldva életében. Vára az egész fejedelemség legjelentősebb erőssége volt, amelyet még II. András magyar király idejében a teuton lovagok építettek. A régi városnak német és magyar lakói is voltak.

Németvásár, a legészakibb szub-kárpáti medence, a Pleșu domb lábánál meghúzódó Nemcisor-medence központjában foglal helyet, a Neamcul és az Oglinzi nevű dombok lábánál, a Moldva felé igyekvő Nemc patak mellett, amely a Nemcisor és az Ozana patakok egyesüléséből keletkezett a nemci vár szomszédságában, Karácsonykötől 38 kilométer távolságra, attól északra. Két fontos útvonal keresztezi itt

¹ Condrea, 1891. 82.

² Sebestyén, 1904. 40.

³ Ciocan, 1924. 29.

⁴ Domokos, 1987. 172.

⁵ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 331.

egymást: a Paskán felől érkező, a Kárpátokon a Hangu völgyén keresztül átvezető és a Karácsonykötől Moldvabánya–Szucsáva felé vezető út.

Földrajzi környezetét tekintve a Kárpátok paleogén flis övezetéhez tartozó Stănișoarai hegyek szomszédságában a harmadkori miocén gyűrt rétegekből keletkezett alkárpáti (szub-kárpáti) dombokat a hegyektől elválasztó medencéhez tartozik, amelynek felszínén negyedkori üledékek találhatók, amelyeken barna podzolosodott erdei talajok és rendzinek, valamint közepes termékenységű agyagos iluviális talajok vannak.

A település nevét tekintve meg kell említsük a földrajzi szótár által közölt változatot, amely szerint szláv nyelven a „neamc” siketnéma embert jelent. Valószínűbb, hogy a település hajdani német lakóira utal a neve, akik a várost alapították, és a 16. századig a város lakói voltak.

Németvásár a várnak köszönhetően fejlődött. Erdélyi juhászok alapították. Rájuk utal a Țuțuenii (Erdélyi juhászok) negyed neve. Gyapjúszövetekkel kereskedtek, különösen darócposztóval és posztókabátokkal, valamint jó minőségű túróval.

Régen a városbíró (soltész) és 12 polgár vezették a várost. A polgárok fent a várban laktak. A város pecsétje egy keresztet, virágokat és nyilakat ábrázolt. 1629-ben a temetőben katolikus templomot építettek.¹

A nemci vár pusztulása és a zavargások miatt a katolikusok egy időre eltűntek a városból. A lengyel nuncius 1676. évi jelentésében azt írta, hogy a németvásári (Tg. Neamț-i) katolikusok elmenekültek.² Azután szórványosan jöttek vissza, mivel az itt kialakult kisipar vonzotta őket.

A 18. században hanyatlani kezdett.

A város a következő negyedekből áll: Neamc, Berăria, Boișteea, Haralambie, Pârâul Ursului (Medvepataka), Prometea, Prundul és Țuțuenii (Erdélyi juhászok).

¹ Mătașă, 1929. 145.

² Gabor, 1996. 272.

A 19–20. század fordulóján megjelent *Románia nagy földrajzi szótára* szerint 6690 lakója volt, 3074 férfi és 3616 nő.¹ Nagy kórháza volt az épületen 1850-ból származó felirattal. Két elemi iskolája, nyolc ortodox temploma, több zsinagógája volt. Ezenkívül adóhivattal, körzeti bírósággal, városházával, járásbírósággal, rendőrséggel és postahivattal rendelkezett. Volt három piactere s számos fő- és mellékutcája.

19. századi iparát fejlett kézműipara képviselte: volt 12 olajprés, 1 tímár, 8 kovács, 1 lakatos, 1 rézműves, 2 üstkészítő, 1 fazekas, 15 csizmadia, 14 szabó, 4 asztalos, 1 szíjgyártó, 2 szappangyáros, 1 kalapos, 1 nyomdász. Ezenkívül túrót és posztókat is készítettek. Több mint 70 kereskedelmi egység volt, több, mint 170 dolgozóval. Két malma közül egyiket aranyéremmel tüntették ki jó minőségű lisztjéért az egész országban.²

Jelentős volt a kereskedelme. Gabonával, fával, gyapotszövetekkel, szőtteskendőkkel, kötött harisnyával, szerzetesposztóval és állatokkal kereskedtek.

A borgoványi plebánia 1894. évi statisztikája megemlítette, hogy Kertz Iosif házában egy nagy szobát a katolikus közösség rendelkezésére bocsátottak istentisztelet tartása céljából. Később a házat a katolikus közösségnek adományozták, de a háborúk, sok katolikus távozása miatt ezt az imaházat elhagyták, romos állapotba került, és városrendezés címén lebontották.³ Az utóbbi időben az istentiszteleteket egy kápolnában tartják, amelyet a fent említett Kertz örökösei adományoztak a város keleti szélén.

Az 1920-as években 10 124 lakosa volt, akik közül 7170 volt román, 2173 zsidó, a többi idegen származású, akiket nem mutattak ki nemzetiség szerint, mivel voltak közöttük magyarok is. Volt 8 ortodox temploma és egy kápolna a temetőben, 1 katolikus kápolnája és 9 zsinagógája.⁴

¹ Lahovari et al., 1901. 472.

² Uo. 473.

³ Gabor, 1996. 272.

⁴ Mátasã, 1929. 145–146.

1980-ban 16 220 lakosa volt.¹ Az 1992. január 7-i népszámláláskor 22 282 lakosából 82 volt római katolikus, akik közül 17 vallotta magát csángónak.² 2005-ben 15 katolikus családot és 52 hívőt tartottak nyilván.³

A katolikusokat először Bandinus említette; régen 5 templom is volt ott, de Bandinus már csak egyet látott, amely azelőtt kápolna volt a Szent Kereszt tiszteletére felszentelve. Miután ez összeomlott, egy szász matróna új és tágas templomot építtetett Szent Miklós tiszteletére, amelyet 1629-ben fejeztek be. 21 katolikus családnevet sorolt fel.⁴ Jerney is megemlítette, de csak 12 katolikus lakost említett.⁵ Jelenleg katolikus kápolnája van, Péter és Pál apostolok tiszteletére van felszentelve.⁶ Kovács Ferenc is megemlítette, hogy magyar, oláh és német nyelvűek. Jelenleg a 40 kilométerre lévő nisiporesti plebánia fiókegyháza.

A mai Németvásár fontos ipari és turisztikai központ. Jelentősebb iparágai: faipar, gyümölcs- és zöldségfeldolgozás, posztó- és *vatir*-gyártás.

Legfontosabb idegenforgalmi nevezetessége a vidék kolostorai és a nemci vár. A vidéken a kolostorok valóságos füzére sorakozik, például a neamci, a secui, a besztercei, a bisericani, pângăraji, râscăi, Hang, probatai, Văratec és Agapia kolostorok, valamint a tarkői, Durău, Sihăstria, Sihla apácakolostorok.

Külön ki kell térnünk a nemci várra, amely egész Romániában egyedülálló. II. András magyar király 1232-ben kelt oklevél szerint kártalanításként adott át a teuton lovagoknak egy darab földet a hegyeken túl, Kunországban, ahol az említett testvérek nagyon erős várat építettek.⁷ Németeket a szemközi oldalra, Besztercére és Radnára is telepítettek. 1300–1350 közt egy orosz dokumentum a Dnyeszter és

¹ *Neamț. Monografia*. 1981. 91.

² *Moldvai Magyarorság*. 2002. 3. (130.) sz. 13.

³ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 329.

⁴ Domokos, 1941. 463. és 495.

⁵ Jerney, 1851. I. 199.

⁶ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 329.

⁷ Mătasă, 1929. 149.

Kárpátok közt megemlítette Nemcet a hegyekben is.¹ Lepádatu szerint a lovagok létesítették a várat, majd Petru Mușat uralkodó (1375–1379), megerősítette azt. Ezt követően Ștefan cel Mare (1457–1504), aztán Petru Rares (1527–1538, 1541–1546) és később Vasile Lupu (1634–1653) is kibővítette. A szakadék fölötti hegyfokon, egy sötét erdő előterében elhelyezkedő büszke erődítményt sánc vette körül, amely felett bivalybőr híd ívelt át. A négy szárnya közti belső udvaron egyfelől a két várnagy (porkoláb) székhelye, másfelől fejedelmi udvari építmények, templom, raktárak az étel és a fegyverek tárolására, valamint a mesterek számára műhelyek és lakások helyezkedtek el. Vasile Lupu a török udvar félrevezetésére kolostort létesített benne. Mindenesetre többször szolgált az uralkodó és a bojárok menedékhelyül. A lengyelektől való félelmében Vasile Lupu lánya, Ruxanda fejedelemasszony is idejött hatalmas vagyonával. Egy bojár árulása miatt elfogták, és kínok közt vallatták elrejtett kincséért, majd lefejezték a várban.

1765-ben a törökök parancsára M. Sturza fejedelem leromboltatta a várat, amelynek csak egy fala maradt. A templom ikonjai a szomszédos falvak templomaiba kerültek át. Az 1970-es, majd 1990-es években a műemléket helyreállították.

Nisziporest (Nisiporești)

Régi rázeș (szabadparaszi) magyar katolikus település, amelynek a paraszti birtokait a bojárok perrel és más machinációkkal megkaparintották, lakóit jobbagysorba süllyesztették. A falu a moldvai katolikus egyház romanizáló törekvéseinek egyik fő bázisa. A csángók román eredetének első kiagyalója, Iosif Petru Pál is Nisziporestből származik.

Nisziporest a Moldvát a Szerettől elválasztó terasz-fennsíkron fekszik, amely a Szucsávai-fennsík déli nyúlványa, a Románvásár–Szucsáva-országút mellett, Románvásártól 25 kilométerre, észak-északnyugatra, Szucsávától 82 kilométerre található. Botesti községköz-

¹ Uo.

ponthoz tartozik, amelytől 3 kilométerre keletre helyezkedik el. Eredetileg a Moldva bal partján volt, Zapodia néven. A 19. század elején költözött jelenlegi telephelyére.

Természeti környezetét tekintve a Szucsávai-fennsík szarmata kori üledékei (agyagok, márgák homokkövek és homokbeékelődések) képezik, amelyek felé a Moldva negyedkori teraszainak homok-, kavics- és agyagrétegei települtek. Ezek felett közepes termékenyséű barna és szürke erdei talajok alakultak ki.

Neve Nisipurától származik, aki Jó Sándor (Alexandru cel Bun) idejében élt. Egy Petru Schiopul által 1545. december 15-én kiadott dokumentum (ispisoc) megemlíti a falu felosztását az öreg Nisipur örökösei közt.¹ 1586-ban 1/6 részéért 320 zlotyt fizettek. Ebből következik, hogy az egész falu 1920 zlotyt ért akkor.²

A következő oklevelek a szabadparaszti birtokok további felaprózódását és a hatalmasok kezébe jutását mutatják. Toader Boul, a harmadik kincstárnok először apránként szerezte meg ezeket, azután teljesen felszámolta a szabadparasztokat (részeseket). Ez a Toader Boul egy másik falu (Mitest) birtokosa is volt, s odaadta ezt a falut egy másik bojár, Agaftoie nisziporesti birtokrészeiért. Bournak az uralma zavarossá vált a szabadparasztok ellenkezése miatt, s az uralkodói diván elé került, amely Bournak adott igazat. A továbbiakban, hogy elrettentsék újabb perektől, hatalmas bírságot vetett ki mindazokra, akik újabb pert kezdeményeznek. Az uralkodói tanács elrendelte, hogy el kell távolítani a faluból mindazokat, akik eladták a birtokrészüket vagy pert vesztek. Ezért idegeneket kellett hozasson a földekre. Így a földesúr szolgálivá tette a hajlékonyabbakat, az ellenkezőket pedig elkergette a faluból (*salahor*). A 17. század végén az egész falu Bour³ kincstárnok utódainak a kezében volt. A régi részeseket jórészt eltávolították a faluból.⁴ A 18. században, 1775-ben erdélyi menekültek jöttek Székelyföldről, akik megtagadták a Mária Terézia által szervezett határőrezredekbe való bevonulást.⁵

¹ Ghibănescu, III. 1907. 3.

² *Breviarul Arhivistic*. Nr. 1. 1, 14.

³ A forrás felváltva írja, 'Boul' és 'Bour' alakban is. Uo. 151–154. Ld. még Cetatea Neamji.

⁴ *Breviarul Arhivistic*. Nr. 20–22., 24–26.

⁵ Gabor, 1996. 183.

A 19. században egy nő uralta: Micleasca. A 20. század elején Moruzi bojár leszármazottainak a kezében volt, akik nem jöttek soha a faluba, s paskániaknak és más jövevényeknek adták árendába. Egy Hristache nevű árendás kastélyt építtetett a falu délnyugati részén. Jelenleg a kastélyban van a községháza székhelye. Az első világháború idején Buzdugan kormányzó kezében volt. Ő agglégény testvérétől örökölte, aki ezredes volt Galacon.

Az I. világháború után kisajátították, s odaadták a parasztoknak, akik megvásárolhatták részletre. A falu legelőjéért sokat pereskedtek.¹

A 19. század végén megjelent *Román megye földrajzi szótára* szerint 110 ház volt a faluban és 134 családfő, összesen 449 lakos. A lakosságot csak magyarok alkották, akik közül csak négyen tudtak írni és olvasni.²

Katolikus temploma 1900-ban épült. 1957 óta önálló plebánia. Vásárait, búcsúját augusztus 15-én tartják. Másik nevén Zapodiának is nevezik.

Iosif Gabor, a katolikus közösségek szótárának a szerzője szerint a falu régi neve Zăpodia volt. Nisiporești egy régi falu neve volt a Moldva völgyében, annak a bal partján a felső terasz lábánál. Ez a falu ismeretlen okokból felköltözött a felső teraszra. A hagyomány szerint a falu régi helyét Siliștene (Szállás) nevezték. A két világháború közt még láthatóak voltak egy templom nyomai. Az 1970-es években feltárták a falu hajdani temetőjének a sírjait is.³ A felső terasz szélén, a Malom útja mellett postaállomás és fogadó volt, a Szucsáva felé vezető úton Merszefalva (Mircesti) után a második.

A *Bujdosók naplójában (Condica Liuzilor)* 1803-ban két Nisiporest nevű helységet említettek a Román megyei középső kerületben: Nisiporești de Sust (a Micleascăé) és Nisiporești de Giost (a Gavrilă Ene étekmesteré). Alsó-Nisiporesten volt a katolikus templom, amelyet 1806-tól a katolikus statisztikák Zăpodianak neveztek.⁴

¹ Uo.

² Condrea, 1891. 82.

³ Gabor, 1996. 183.

⁴ Uo.

A katolikusokat a 18. század második felében említették először egyházi kimutatásokban. 1776-ban egy névtelen jelentésben fordult elő a neve, amely Szabófalva határában egy Fiumiciro–Lancuza–Oniceni falucsoportot említett. Ezek Nisiporesttől északkeletre telepedtek le. Lancuza a Hanul Ancuța felé feküdt. Innen a neve is Lancuza (La Ancuța). Utóbb átköltöztek a falu közepén áthaladó vízmosságokba. A falu az I. világháborúig Zăpodia néven szerepelt a kimutatásokban. Ez a név a szláv zăpdie („völgy”) szóból származik.

A két világháború között Nisiporești-Zăpodia néven tartották nyilván. Azóta a neve Nisziporest.

A Misszió 1850. évi sematizmusa és a moldvai katolikus templomok 1871–1872. évi statisztikája egyaránt 1846-ot jelöli meg katolikus temploma építési időpontjául. Ezt cáfolja az orosz katonai parancsnokság 1835. évi térképe, amely Alsó-Nisziporesten templomot jelölt meg.¹

A halasfalvi plebánia 1894. évi jelentése a zapodiai templom romos állapotáról számolt be. Jelenlegi templomát 1900-ban építették.² Szűz Mária mennybevitelle tiszteletére szentelték fel. 1957 óta Nisziporest önálló plebánia. Két fiókegyháza van: Tupilác és Németszásár (Târgu Neamț).

2005-ben a faluban 734 család, illetve 2317 lélek volt a katolikusok száma.³

Nisziporesten aktív egyházi élet folyik. Nyomdája van, és a ferences konvertuális szerzetesek egyik dekanátusának központja. Itt született és tevékenykedett Iosif Petru Pál, a csángók román eredetének a kiagyalója, és Iosif Gabor is itt tevékenykedett, aki a moldvai katolikus közösségek szótárát írta meg, sokkal realisabban és tényszerűbben közölve az eseményeket. Éppen ezért csak halála után, nagyon kivonatossan jelentették meg a munkáját.

¹ Uo.

² Uo. 184.

³ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 329.